

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Научно-наставно веће Филозофског факултета у Београду на седници одржаној 27. септембра 2018. године, именовало је комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *„Друштвени корени политичких преврата у арапским земљама почетком XXI века“* докторанда Дејана М. Радиновића, у саставу:

1. проф. др Слободан Антонић, ментор (редовни професор, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за социологију).
2. проф. др Владимир Вулетић (редовни професор, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за социологију)
3. проф. др Владимир Н. Цветковић (редовни професор, Универзитет у Београду, Факултет безбедности.

Пошто се упознала са достављеном докторском дисертацијом Дејана М. Радиновића, Комисија има част да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду поднесе следећи

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Дејан Радиновић рођен је 4. новембра 1981. године у Сремској Митровици где је завшио основну школу и гимназију. Дипломирао је 2009. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду, на Одељењу за социологију радом: *„Схватање државног суверенитета у доба глобализације“*, док је диплому мастер-социолог стекао 2010. године на истом факултету одбравивши мастер рад: *„Развој Светског социјалног форума“*. Кандидат је докторанд на Одељењу за социологију Филозофског факултета Универзитета у Београду од 2011. године, а од исте године је запослен у Министарству унутрашњих послова Републике Србије на пословима међународне сарадње и европских интеграција у области ванредних ситуација.

Докторанд је објавио више научних радова, учесник је регионалних и међународних научних скупова, а резултати из докторске дисертације антиципирани су у његовим претходним радовима:

1. *„Арапско пролеће и мигрантска криза: безбедносни изазов за европске земље“* у Лутовац, З. и Мрђа, С., ур. (2018), *Савремене миграције и друштвени развој: интердисциплинарна перспектива*, Београд: Српско социолошко друштво/ Институт друштвених наука/ Филозофски факултет, Универзитет у Београду, Институт за социолошка истраживања, стр. 312-324.
2. *„Утицај глобализације на развој универзитетског образовања: случај Србије“*, *Национални интерес*, год. VII, Vol. 12, бр. 3/2011 стр. 105-150;
3. *„Препреке и могући правци развоја социологије у Србији“*, *Социолошки преглед*, год. XLVI (2012), бр. 3-4 (Посебно издање) стр. 1215-1229);

Докторска дисертација Дејана М. Радиновића садржи 496 страна обрађеног компјутерског текста (с проредом 1,5), укључујући 27 страница библиографије и других прилога (табела и мапа). Текст дисертације састоји се од увода, осамнаест поглавља груписаних у шест области, као и закључка.

2. Предмет и циљ докторске дисертације

Основни циљ рада био је да објасни корене политичких и друштвених промена у арапским земљама 2011. године (тзв. Арапско пролеће) анализом социолошких, политичких, економских и културолошких детерминанти.

Докторанд је урадио компаративне студије случаја политичких и друштвених промена у шест арапских земаља: Тунису, Египту, Либији, Јемену, Бахреину и Сирији, анализирајући узроке генерацијски акумулираног незадовољства – попут заостатка у модернизацији, оштре подељености између политичке класе (која користи неограничена средства добијена продајом природних ресурса) и већине становништва, репресивне употребе државног апарата, корупције, ограниченог приступа државним службама, школству и здравству, немогућности запослења услед чега долази до одлагања заснивања породице (што нарочито погађа бројну младу популацију), итд.

Докторанд је желео да на мултидисциплинаран, али ипак доминантно социолошки начин, објасни и феномен „преливања“ политичких и друштвених промена из земље у земљу, узимајући у обзир и деловање спољног фактора, али усредсређујући своју анализу првенствено на дубинске социјалне, политичке, економске и културне сличности између ових друштва, које су и омогућиле својеврсни „домино ефекат“, сличан променама у Источној Европи 1989-1991.

3. Основне хипотезе

Основна хипотеза била је да је заостајање арапских друштава у *модернизацији* – схваћеној као комплексни друштвени процес (технолошки, економски, политички, социјални, културни итд), био *примарни узрок* незадовољства и избијања протеста, а тиме и кључни предуслов успешног уплитања спољног фактора.

Ради утврђивања утицаја спољних чинилаца, постављена је прва посебна хипотеза да су протести у Тунису, којима је започело „Арапско пролеће“, били првенствено резултат спонтаног окупљања народа, док је у осталим земљама до избијања протеста дошло услед увида, на примеру Туниса, да су политичке промене могуће.

Друга посебна хипотеза везу са непосредним избијањем незадовољства налази у светској економској кризи која је посебно погодила Тунис, али није заобишла ни друге арапске земље.

Трећа хипотеза као суштинске разлоге уплитања САД и његових савезника у „Арапско пролеће“ види, најпре, у жељи да се потпуно овлада нафтно-гасним ресурсима у земљама муслиманског света (чине и до 76% светских резерви), као и да се истисне конкуренције Русије и Кине.

Четврта хипотеза, као резултат промена види нову прераспodelу политичке моћи регионалних сила – јачање позиције Ирана и Турске, слабљење Саудијске Арабије.

Пета хипотеза, у циљу одмеравања значаја појединих детерминанти, полази од увида да модерне технологије, односно комуникација преко интернета, блогова и друштвених мрежа, нису биле пресудне за избијање, већ првенствено за *масовност* протеста.

Шеста хипотеза гласи да је првенствено млада популација, доминантна у овим земљама, била носилац промена.

Седма хипотеза полази од увида да смена власти у овим друштвима ипак није довела до бољитка за већину становништва и то готово ни у једном од прокламованих циљева.

Докторанд је, пажљивом социолошком анализом, уз коришћење релевантне грађе и употребом стандардних научних метода, успео да у потпуности потврди све хипотезе.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Рад је подељен на шест области.

Прва област „Арапске земље у вртлогу револуција“ даје опис различитих видова незадовољства током Арапског пролећа, укључујући протесте, уличне немире, општу побуну, грађански рат, државни преврат итд. Размотрене су сличности и разлике између догађаја у Тунису и Египту, Либији и Јемену, као и Бахреину и Сирији, уз анализу ужих узрока избијања побуне.

У другој области, „Социолошке детерминанте Арапског пролећа“, утврђено је да је модернизација ових друштава примарно била везана за урбанизацију, грађевинске подухвате и трансфер технологије (пре свега у нафтном сектору), док су изостали социјални, институционални и културни аспекти овог процеса. Оштра стратификација ограничавала је узлазну друштвену покретљивост за највећи део популације, а заостајање у економској и политичкој модернизацији чинила је ове земље зависним у односу на велике силе-протекторе. Концентрација моћи и богатства у рукама мањине водила је јачању репресивних метода управе, уз одмазде против незадовољника, што је све бројнијој младој популацији остављало могућност – емиграција или побуна.

У трећој области, „Социо-културалне детерминанте Арапског пролећа“, анализиран је заједнички културни садржилац у овим земљама – недовршена самоизградња арапске нације, лутање између секуларизације и политичког ислама, као и детерминизам колонијалног наслеђа.

Четврта област „Социо-политичке детерминанте Арапског пролећа“ за предмет анализе има сложене антагонистичке међуодnose арапских земаља, као и снажне спољне економске и политичке притиске, који су појачавали нестабилности и индуковали успоравање или потпуно заустављање многих процеса, укључујући и модернизацију. Указано је на политички значај репресивних државних апарата, као главног ослоња ауторитарних управа, и на различите манифестације унутрашњих напетости услед нараслог незадовољства већине.

Пета област „Социо-економске детерминанте Арапског пролећа“ разматра међусобни утицај дубоке поларизације друштва и економске доминације страног фактора – ранијих колонијалних сила и САД, чиме неједнакост постаје својеврсни системски фактор, што ограничава могућност стварних социјалних промена. Такође је анализиран и утицај регионалних сила, посебно онај који почива на концепту „петро-ислама“

У шестој области „Последице политичких преврата по арапска друштва и свет“ анализирају се учинци промена, способности нових власти да обезбеде не само праведнију расподелу моћи и богатства, већ и нормално функционисање друштва. Анализиране су и безбедносне претње радикализованих религијских групација које додатно ограничавају капацитете нових власти и доприносе континуираној дестабилизацији региона, као и појачано деловање великих сила, које укључује и директно војно присуство. Указује се на изостанак очекиване демократске трансформације, економске либерализације и глобалног повезивања, као и на социјално, економско и политичко назадовање у односу на период пре промена.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Кандидат је прикупио и анализирао велику грађу, уложивши значајан напор у систематизацији досадашњих налаза друштвених наука о узроцима и последицама Арапског пролећа, дајући свеобухватни приказ вишедеценијских политичких, социјалних, економских и културних кретања у овим друштвима.

Кандидат је успешно показао способност да може самостално да истражи релевантно научно питање, да уме да методолошки постави истраживање, те да га спроведе у складу са свим уобичајеним научним стандардима.

Дисертација је значајан допринос социологији друштвених промена, пошто афирмише потребу мултикаузалног приступа и мултифакторске анализе у објашњењу крупних друштвених догађаја, али и важност класичног социолошког усмерења на класну анализу и студије моћи. Из овакве, примарно социолошке перспективе, успешно су анализирани комплексни процеси који се још увек одвијају у овом делу света, а чија актуелност не јењава, нарочито од избијања тзв. мигрантске кризе.

Додатну вредност рада представља настојање аутора да се не ослања само на етаблиране западне експерте, већ и да афирмише мишљења и увиде мање познатих аутора из региона о коме је реч.

Резултати до којих је кандидат дошао свакако ће бити важни за даља истраживања како механизма друштвених и политичких промена, тако и за анализу социјалних, политичких, економских и културних чинилаца који детерминишу збивања у савременим арапским друштвима.

6. Закључак

Докторска дисертација *„Друштвени корени политичких преврата у арапским земљама почетком XXI века“* докторанда Дејана М. Радиновића самостално је научно дело које сведочи о докторандовом познавању материје, разумевању истраживачких проблема, те компетентности у давању научних објашњења. Дисертација је у свему урађена у складу са одобреним предлогом докторске тезе и значајан је допринос развоју социолошког објашњења у сфери друштвених промена.

На основу ових закључака, Комисија предлаже Наставно-научном већу да прихвати овај реферат о докторској дисертацији *„Друштвени корени политичких преврата у арапским земљама почетком XXI века“* докторанда Дејана М. Радиновића, те да кандидату омогући усмену одбрану докторске дисертације.

У Београду, 10. новембра 2018.

Комисија:

проф. др Слободан Антонић, ментор

проф. др Владимир Вулетић

проф. др Владимир Н. Цветковић